

720 (3)

0-26

N. Lalumbe. b

history of Tshikundamalema. K44/11

1/5

1

Tsinde la vha ha Tshishonga, Vhandalamo, vha ri o
 bvaho Vhukalanga dzina lawe vhukuma a li tsha divhiwa, Lo
 xela-xela nga maitele awe, ngauri o vha e muthu we a vha a
 tshi dina vhatnu a sa shumu, a tshi sokou vuwa a bva a ya
 midini ya Vhakalanga a tshimbila a tshi dzhia zwiliwa
 zwavho, mavhele kana mbidzi, Fhedzi o vha a sa iti u tumba
 zwothe, o vha a tshi dzhia tshithihi, o no fhedza a di ita
 ngaurelo kha nudi na nudi. Ndi hone Vhakalanga vha tshi
 mu nea dzina la u pfi "Dumbu-ra-nyika ri si nga gutikanyi".
 Ndi uri "Thumbu ya shango i sa fushwi nga zwa hayani", la mbo vha
 lone dzina lo kulaho u swika ku tshi xela dzina lawe, na sala
 muano wawe wa uri Tshishonge Vhanwe vha ri Tshishonge o vha
 e khaladzi yawe, ngauri zwirendo vhukuma na muano wavho ndi
 vho-Ramovha Onoyo vha ri o beba Ts isudzungwane, Tshisudzungwane
 o beba Rathophi, Rathophi o beba Lugube, Lugube o beba /
 2 kalulimi-lwa-ndou-lwo-sala-thohoni. Onoyo o beba Lalumbe.
 Munwe a ri ndi nne Thoho-ya-ndou-yo-sala mavoni, ndi uri yo
 sala he ya viiwa hone, a i na a nga i hwalaho. Ndi ene wa vha ha
 Ramabulana Ndi hone he vha fhandakana tshothe na avha vha
 Ramabulana na vha ha Tshivhasa, fhedzi vhe fhethu huthihi.
 Zwino nga murahu ndi hone vha ha Tshishonge vha tshi zwi vho na
 uri a si zwone ri tshi dzula fhethu huthihi vha bva Dzata vha da
 mukula. Ndi hone he vha fhandakana hone vhanwe vha ya Khubvi,
 vhanwe Tswinga, vhanwe ha Tumbala, vhanwe ha Mula tsini ha Tshi-
 khusese, vhanwe Tshihanane. Ene thoho yavho Kalulimi a dzula
 Tshifudi. Ndi hone he a vhulawa nga vha mbilwi, vha ha mphaphuli,
 e hone. Vhanwe vha sala Dzata vha re hone na la namusi, vhanwe
 vhanwe vha tuwa na vha ha Tshivhasa vha hone na la namusi. Musi
 vho bva Dzata vho nzheni ndwani dza Vhangona ngauri o vha e mashang-
 o avho, Vhangona vha kundwa nga vha ha Tshishonga vha luvha.

3 Mafungo a vha ha Tshikundamalema Ndi Vhandalamo, vha bva
 kha lugube o beba Kalulimi na Lufhafhe.

Onoyo Lufhafhe, nge a vha a tshee mutuku, vho mu isa ha Tumbala na mme awe na vhanwe vhathu uri vha mu lele hone, vhone mme vhe khosi, mme awe o maliwa e wa lushaka lwa mahosi a Tshakuma, o dzama ha nzehana nwana Lufhafhe a vha khosi. Onoyo o u dzama, ha nzehana nwana wawe a no pfi Ludwavha. Musi vha tshi dzula kutavhani ku no pfi Matokota, hanefha ndi hone e hada lunwe lushaka lu no pfi Malema. Vho vha vho no kunda vhathu vhanzhi, Vhavenda vha tshi ri u vha vbona vha sokou shavha vha sia zwothe, mavhele zwifuvo. Zwino vha tshi swika ha Tumbala vha wana vho no vhamba mano a u lwa navho, vho fphata mitsheto na dzingole ntha ha mitsheto vho vheya matombo vho swika tsini vha sutta matombo vha tshi/ri ri a swika vha a ritha a vha wela ntha, vha ri ri a humela murahu na hone ho vha ho no vha na vhathu vha a ritha a vha wela ntha vha fa sa dzimbevha, zwi no vha livhanya mulamtoni u no pfi Thahari vhanna zwino vha tsa vha vha vhlimedza vha wela luphirikani vha vha pfula nga misevhe hu si tshe na na muthihi wavho ono dovha u rembuluwa u lwa vho bvaho ndwani iyo ho ngo tsha dovha u lwa na muthu arali hu si u shavha na u shavha o livha hayani hawe ndi hone vha tshi huma u yo fhedzisa dzikhuvhabvu dzo huvhadzwaho nga matombo. Ndi hone Ludwavha a tshi ri ndi nne Tshikunda-Malema, /ngauri o kunda lushaka lwe lwa vha lwo fhedza vhathu na mavhele na zwifuvo zwavho. Malema ndi lushaka lwe lwa vha lu tshi bva dzizimbi dzavho vha tshimbila lus songo ambara sa Mabunyu.

Ludwavha a beba Khangale, mme awe ndi vha ha Gumbu. Ha ri u dzama Ludwavha, ha nzehana ene Khangale a vha khosi ya ha Tshikunda-malema ho no fa dzina la uri ha Tumbala. Zwenezwo o no nzehana Khangale ha shuluwa dzizimbi nanzhi, ho thoma murathu wawe ane a pfi Mashige a shandukela makomana wawe a ya u ramba Magedzhe, khosi ya Thengwe, vha lwa nae o no pfulutshela Mpumbuluni. Zwino ndi hone vha tshi vbona uri a ri mu koni, vha ya u ramba vha ha Tshivhasa vha tangana na vha Thengwe, ndi hone a tshi bva nga u shavha vha ya Khubvi, /ha sala Mashige e khosi ya lothe la ha Tshikundamalema. Zwino e Khubvi, ha da Mabunyu e a dia Lwamondo, ene a ya khaca vha disa Muledzhi he ha vha

ku hone musanda we Mashige a vha a tshi vhusa e hone, vha pandela Mashige a ya a dzula Dzanani kathihi na Mageeledzhi. Ndi hone Khangale a tshi sala Mageledzhi e khosi, zwino Mageeledzhi khosi ya Thengwe a tshi vhuya hayani Thengwe a ramka vha ha Tshivhasa vha da vha wana vho no edela ho vha hu navha ene vho lala kharoni vha bvaho kule, vha mbo di vha vhulaha, zwino ndi hone vhane vha mudi vha tshi vuwa vha lwa navho vha vha pandela vha shavha hu songo vhulawa na muthihi wa afho.

Ndi hone nga linwe divha nduna ya Khangale a tshi ya u zwimambila a wana bako lihulu li re/thavhani i no pfi Maholoni, a vhuya a tshi ri we a vha a tshi pfi Madzwuse vha musanda fhanu a ro ngo dzula zwavhudi ndo wana bako la vhuswina line ri nga si moniwe nga maswina, nga murahu zwenezwo vha mbo di pfuluwa vha ya hone. Zwino vho no vha hanefho, vha Thengwe vha dovha vha ramba vha ha Tshivhasa vha da hanefho bakoni masiari vha vha wana vha hanefho bakoni ya tangana ha viulawa na

nwana wa Tshivhasa a no pfi Makhadi, murathu wa Ramarumo, na vhatu vhanzhi. Ndi hone vha tshi shavha vha mu sia hone. Ndi hone nga linwe divha vha dovha vha vha dodela vha wana musadzi e tsimuni vha mu vhulahana nwana wawe wa musidzana ane a pfi Nyalutongopfa na nwana wawe a no pfi Lutongopfa. Ndi hone nwana wa Mageeledzhi a no pfi Nengudza, khotei a

Nehenge/a re hone, nga linwe divha a bva a 'songo onesa khotei a bva a ya ha Tshikundamalema a ri x u swika a wana vhasadzi vhe masimuni vha tshi mu vhone vha toda u mu shavha a ri, "Ni songo shavha, iyani ni mbidzele vho-Tshikundamalema", zwino vha ya vha hanelela khosi zwenezwo zve vha vhudzwa. Ndi hone a tshi takuwa a ya hone a swika a dzula nga kule.

Nengudza Mageeledzhi a ri, "Ndo da u ri ndi pfane na vhone uri kha ri litshe lezwi zwa u dzula ri tshi lwa. U bva namusi ndwa kha i fhele, ri tshimbidzane ri malelane". Ndi hononga murahu vho-Tshikundamalema vha tshi ruma vhatu vha ya ha Mageeledzhi u pfana uri zwo fhelana. Nango vha vhuya vha tshi ri zwo fhela, ndi hone vha tshi tshimbidza na vha malelane.

720

K44/11

4

Ndi hone Mageeledzhi a tshi vhuya a dzama ipfano

na Tshikundamalema a dzama-vho vha kha di pfano. Ndi hone tshi nzhena mwana wawe Tshiakhatho, ha fhela minwaha miraru pfano ya fhela, ha vuwa ndwa na Nengudza khosi ya Thengwe, onoula we a thoma u ri ndwa kha i fhele, a ya a ramba mmbi ha Tshivhasa vha da vha lwa nas a vha vhulaha nga vhunzhi a vha rwa dzithoho nga tshigidi tsha Martin u swika li tshi kovhela e navho; murahu hune vha r ri a ima a rwa thoho a sala o ia vha gidima a tevhela a tshi di ralo. Vho ya hayani vha dovha vha rambana vha vhuya vha tanga thavha yothe vha twa maduvha rararu hu tshi/lwiva shango li mukha musili naho zwo ralo vho vha vhulaha vhukuna, ha vhulawa nduna ine ya vha yone ya u netshedza dzigulu khosi. Ndi hone ya shavha vha dovha vha ramba inwe vha vhuya vha monanga murahu hadzithavha dza ha Tshikundamalema vha wela mulambo u no pfi Mbodi vha elelwa inwe nduna ya Tshikundamalema ye ya vha yo dzula hu no pfi Masela tsini ha Dambale, vhubvadvha ha Tshiungani, zwino Ne-Masela a vha vhilimedza a vhulaya vhavhili, ndi hone vha tshi shavha vhothe vha Thengwe na vha ha Tshivhasa. Vha dovha vha ramba inwe vha da u dia Tshironzini na kha kunwe kudi; ndi he vha vhulaya vhatu vhana, mukalaha na mukegulu na musadzi/a na nwana mutanani, musadzi o rungwa nga pfumo, nwana vha rwa nga thonga. Vhusiku musadzi a vuwa a shavha a ya midini ya vha have na nwana, a vuwa vha mbo di vha lafha vha tshila a tshi pfi Phophi. Zwino vha tshi vhonejuri u lwa ri tshi ita ri tshi tuwa a zwi ri farisi tshithu, ndi hone vha tshi nzhena kha inwe thavha i no pfi Tshamulwi, vha hada vha fhata mudi hone vha dzula honevho lindela u lwa. Ndi hone Tshikundamalema a tshi ya a vha balananya vha tva, ha vhulawa Matseli, muthu wa Tshikundamalema. Vha dovha vha rambanavha ya kha inwe thavha khulinga, via kuvhangana hone ha fhatwa mitsheto. Tshikundamalema a ya/hone na umbi yawe ya lwiwa ha vhulawa murathu wa Tshikundamalema (?) a no pfi Manenzhe. Ndi hone vha tshi nzhena mudi uyo vha u fhina.

10

//

4

12

U bva lenelo duvha vhothe a vho ngo tsha dovha vha lwa nae Tshikundamalema. Ndi hone hu tshi ri vha ha Makuya vha tshi ri ri a mu dodela nga marahu ha dzithavha vha wela kutale vha wela Mbodi vha da Tshipise vha thuba dzikholomo vha vhulaya vhatu. Tshikundamalema a tshi zwi pfa a ramba yawe a da u dia ha Makuya, vha thuba dzikholomo dza vha ha Makuya vha thubulula na dzila dzavho. Ndi hone hu tshi da vhatu vhatshena, ndi hone vho-Tshivhasa vha tshi ya ha

/3 Tshikundamalema vha ri, "Ni a vhona, Tshikhuwa tsho swika; arali na isa ni nothe ni ngi yi kulekule, a ni nga pfi zwine vha do amba. Arali vha tshi ni vhudzisa uri khosi yanu, ni ri ndi Tshivhase. Zwino nga u vhona uri Gamba i tsini na Tshivhase ndi hone vha tshi tenda uri khosi ndi Tshivhase, zwa ralo u swika zwino ne ndi re hone; ndi hone Tshiakhatho o dzama ha dzhena nne Manyani Tshiakhatho, ndi nne ndo nwalisaho. Ndi muduhulu wa Vhanyai vha Maongaya, fhedzi Vhandalamo na vha ha Ramabulana vha kale vha ri ndi vhana vha muthu muthihi na vha ha Tshivhasa mutupo na zwino ~~xi~~ ndi muthihi, vho fhambana u ana, munwe uri Tshavhumbwe, munwe a ri Tshishonge. Zwi a pfallanyana uri mano ndi madzina a dzikaladzi.

END S. 720.